

delovala v hribih severno od Nimisa. Odkrili so poznoantični obrambni sistem, ki je po vsej verjetnosti bil ponovno v rabi v langobardskem času in deloma najbrž tudi pozneje, tj. v času ogrskih in tudi turških vpadov. Do enakega izsledka so pripeljala izkopavanja severno od Faedis-Fojde. To nas vodi k tezi, ki sem jo postavil v svojem prispevku v 7. zvezku zbirke »Castelli«, tj. da zahodna meja strnjene slovenske poselitve v Nimisu in tudi v Fojdi teče ob poznoantičnem limesu. Ker smo na podobno stanje naleteli tudi ob Soči (staroslovanska nekropola v Moši) in na enako pri visokogorskem slovanskem naselju v Lauco (ketlaške najdbe v vasi Lauco), je teza o langobardskem limesu najbrž popolnoma upravičena. Za dokončno podobo tega poznoantičnega in nato langobardskega limesa, verjetno pa tudi tistega, kar zgodovina opredeljuje kot »limes avaricus«, bo treba opraviti selekcijo med številnimi ostalinami, ki se nam vsiljujejo kot rimske ali zgodnesrednjeveške. Zato Miottijeva predstavitev »langobardskega limesa« ne more služiti kot dokument o dokončni podobi tega obrambnega sistema. Lahko je le osnova za arheološko-topografska dela, ki naj bi nas usmerila v izkopavanja. To ni bila kritika Miottijevega dela, ampak samo napotek oz. kriterij za uporabo zelo obsežne Miottijeve dokumentacije. Za proučevanje utrjenih bivališč v Furlaniji v vseh obdobjih so študije T. Miottija neizčrpen bibliografski vir. Zanj se da reči, da je najbrž zares popoln. Vrednost tega zvezka kot zaključnega v seriji »Castelli« povečuje kazalo pojmov, ki se pojavljajo v vseh sedmih zvezkih. Velik pomen ima Miottijevo delo tudi za slovensko zgodovinoslovje, prvič zato, ker obravnava Furlanijo kot celoto in drugič zato, ker je nemalo besedila posvečenega tistemu prostoru, ki ga mi opredeljujemo kot Slovenska Furlanja in drugi kot Beneška Slovenija. Ta del obravnave ni samo spomeniški, ampak tudi lingvističen. Ob tem lahko Slovenci iz matičnega dela domovine spoznavamo, kako malo poznamo slovenski kulturni in etnični prostor, kako nepopolno poznamo razširjenost naših prednikov v času okoli l. 1000. Naj sklenemo z ugotovitvijo, da je Miottijeva serija »Castelli« upravičila svoj nastanek in razvoj ter prof. Miottiju zaželimo, da svojega raziskovalnega dela ne bi opustil, kljub temu, da si je naložil na hrbet že več kakor polovico svojega osmega križa.

Vinko ŠRIBAR

Brigitte Mader: *Die Alpenlawen in der Steiermark – Eine toponomastischarchäologische Untersuchung.* Österreichische Akademie der Wissenschaften (Philosophisch-historische

Klasse) Schriften der Balkankommission-Linguistische Abteilung 31, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1986.

Knjiga ima format 15×12 cm. Je broširana in ovita v polkartonasto ovojnico. Tisk je lep, pregleden in zelo berljiv. Knjiga ima 168 oštevilčenih strani, šest tabel arheološkega gradiva ter 21 kart razširjenosti toponimov in arheološkega gradiva. Poleg uvoda je v knjigi pet poglavij: zgodovinski uvod, abecedno urejen pregled slovanskih imen, ovrednotenje fonetičnega oblikovanja imen naselij in njihova morfologija, izsledki in ketlaška kultura na Štajerskem (zgodovina raziskav, pregled najdišč, arheološko in historično vrednotenje arh. gradiva).

Za glavnino besedila so v njej še pregled okrajšav in pregled literature, pregled slovanskih toponimov in osebnih imen ter pred slovanski koreni besed.

Avtorica je opravila to dokaj obsežno delo zato, da bi lahko nesporno opredelila etnično pripadnost ketlaške kulture. S sintezo lingvističnih, arheoloških in historičnih podatkov nas Maderjeva poskuša približati podobi Slovanov na Štajerskem.

Od 11. do 112. str. sledi abecedni pregled tistih naselij v Avstriji, (takšnih je 618), ki imajo v svojem poimenovanju slovanske korene. Vsako ime oz. poimenovanje je temeljito jezikovno analizirala. Vsi ti kraji so vneseni na sekcijah avstrijskega prostora v merilu 1 : 50000. Taka obravnava je pokazala, da je bila s Slovani poseljena cela Štajerska. Avtorica je presenečena, ker so v okolici Gradca slovanski toponimi redki. Enako velja tudi za nekatere dele vzhodne Štajerske. Obogatitev slovenske jezikovne zakladnice s staroselkimi in romanskimi jezikovnimi relikti priča, da so Slovani na tem prostoru našli še staroselce, ki so jih sčasoma asimilirali. Maderjeva ugotavlja dve fazi prevzemanja slovanskih toponimov v bavarščino. Prva faza je čas, ko so nekako v polovici 8. stol. Bavarci prevzeli dolino Aniže. Nato sledi bavarska poselitev zg. Štajerske. Druga faza je najbrž povezana s salzburškim misijonskim delovanjem med Slovani. Nato sledi nova bavarska poselitev na Štajerskem, in sicer na krajih, ki so jih dobili v posest od vladarja. Ta proces poseljevanja pa je najbrž povezan z raznimi dogajanjem v 10. st.

Ketlaška kultura na Štajerskem

Uvodnim besedam v to, za našo znanost najvažnejše poglavje, sledi avtoričina ugotovitev, da si v zvezi s tem stojita nasproti dve tezi: prva, da je ta kultura slovanska, in druga, da je zgodnjeneška. Avtorica meni,

da lahko končno veljavno sklepamo le na podlagi jezikovnih ostalin, ki jasno pričajo, da so bili nosilci ketlaške kulture na Štajerskem Slovani. Maderjeva meni, da to pravilo lahko uporabimo za vsa najdišča ketlaške kulture na Avstrijskem. Knjiga nadaljuje z zgodovino raziskav ketlaške kulture na Štajerskem in interpretiranjem glavne literature o tej temi. Vse to se zaključuje s študijo J. Giesslerja, ki v bistvu zanika obstoj samostojne ketlaške kulture ter jo deli v predketlaško ter ketlaško I in II. Ketlaško kulturo obravnava kot karolinški oz. otonskodobni kulturni pojav.

Na trinajstih straneh Maderjeva navaja ketlaška najdišča na Štajerskem, (136-149). V nasprotju z dosedanjimi razmišljanji v zaključnem delu pravi, da ni mogoče ustvariti dokončne podobe ketlaške kulture na Štajerskem, in da je dosedanje opredeljevanje etnične pripadnosti še vedno v mejah domnev. Avtorica se nagiba k temu, da bi sprejela Giesslerjevo opredelitev o bavarsko-frankovski kolonizaciji na Štajerskem. Preseneča jo le dejstvo o sovpadanju ketlaških najdišč in slovanskih toponimov. Na tej podlagi sklepa o sožitju med Bavarci in Slovani. V »*Conversio Bagoariorum et Carantanorum*«, »*decima slavonica*« ter številnih drugih virih in študijah, kot, npr., O. Kronsteiner, *Die alpen-slawischen Personennamen*, Österreichische Namenforschung, Sonderreihe 2 (1981), je dovolj pričevanj o slovanski navzočnosti na Štajerskem vse do 14. st. Na tej podlagi meni zopet Maderjeva, je upravičeno domnevati, da je pojav ketlaške kulture povezan s slovansko navzočnostjo na Štajerskem. Iz metodoloških razlogov pa se zopet vrača k stari tezi o povezanosti te kulture s pojavom Bavarcev in Frankov. Maderjeva ne sprejema teze o ketlaški kulturi kot zgodnjenemški, vendar meni, da je treba še počakati na njeno dokončno opredelitev. Knjigo zaključuje pregled literature, ki zadeva ketlaško kulturo in pa slovensko jezikoslovje. Ta pregled sega vse do leta 1986. Zelo poučna in dobra je karta razširjenosti ketlaških najdišč ter karta toponimov in osebnih imen. Manjka pa podrobnejše dokumentacije sicer bogate ketlaške kulture.

Kljub vsej hvalevrednosti dela, ki ga je opravila, je Maderjeva tokrat zapravila priložnost, da bi se lotila etničnega opredeljevanja na podlagi definicije kulture. To bi jo pripeljalo k večstranski in ne samo k materialni in jezikovni analizi. Prišla bi do rezultatov, ki bi imeli metodološko in historično daljnosežne posledice.

Vinko ŠRIBAR

Emilia Mirmina: Ambiente e storia nel territorio di Faedis. Centro friulano di studi »Ippolito

Nievo« – Atti del convegno regionale del 17 dicembre 1988, Udine 1988.

Centro friulano di studi »I. Nievo« prireja vsako leto simpozije, ki praviloma obdelujejo zgodovinsko, kulturnozgodovinsko, etnografsko, gospodarsko in drugačno podobo krajev, ki so vezani z Beneško Slovenijo, oz. z njenim najbolj zahodnim robom. Za slovensko znanost so ta srečanja in študije zelo pomembni, ker so doslej obravnavali zgodovinsko in jezikovno problematiko, ki je tesno povezana z našim kulturnim izročilom.

Na simpoziju v Faedisu (Fojdi) l. 1988 so obravnavali naslednje teme:

Antonio de Cillia: *Iz narodnega življenja na starem ozemlju Fojde in Soffemberga.*

Emilia Mirmina: *Po sledovih preteklosti na območju Kukanje.*

Vinko Šribar: *Imigracije Alpskih Slovanov v Furlanijo od VII. do XI. st. v luči arheoloških najdb.*

Lucciano Bubba: *O spremembah podobe pokrajine pri Fojdi.*

Renato Bota: *Zgodovinski podatki o mlinih v Faedisu in njegovi pokrajini.*

Franco Vaia: *Morfologija korita hudourniške struge potoka Breg od Fojde (Faedis) in Raščaka (Raschiacco).*

Prostor, ki ga omenjene teme obravnavajo, je prostor vzdolž »*pedemontane*«, tj. na prehodu iz furlanske nižine v hribovito alpsko zaledje oz. v Slov. Benečijo. V vseh dosedanjih obravnavah so slovenske jezikovne relikte obravnavali kot enovit časovni pojav. V svojem predavanju pa sem pokazal na dejstvo, da imamo v Furlaniji opraviti najmanj s štirimi migracijskimi slovanskimi tokovi, in ker gre za velike časovne in tudi prostorske razlike, se razlikujejo med seboj tudi jezikovni relikti. Ker vse te ugotovitve temeljijo na arheoloških najdbah (v mislih imam seveda migracijske tokove), bi bilo treba študije razširiti in poglobiti. Sodelovanje slovenske znanosti na takih simpozijih je več kot potrebno za obe strani. Furlanskim kolegom pomagamo s svojim znanjem oz. poznavanjem lastnega jezika in lastne zgodovine, svoje zgodovinoslovje pa bogatimo z novimi spoznanji. Poudariti je treba, da so sodelujoči na simpozijih »I. Nievo« znanstveno zares neoporečni; to dokazujejo številna besedila s prejšnjih simpozijev. Sicer za tako kakovost jamči Univerza v Vidmu kot organizatorica ustanove »Centro di studi I. Nievo.«

O tem, kako resno je treba obravnavati simpozije, ki jih organizira ta ustanova, nam pričajo teme nekaterih simpozijev: leta 1987 Običaji in historični motivi na ozemlju Taipane-Tipane (Tipana je v geografskem središču Beneške Slovenije). Leta 1986 je bil v Tarcentu-Centi simpozij z naslovom Tarcento